

ROCZ NIK LTA BUS KÍ

45

**NOWY WYMIAR KAPITAŁU SPOŁECZNEGO:
TWÓRCZOŚĆ, KREATYWNOŚĆ I INNOWACJE.
UWARUNKOWANIA ROZWOJOWE I KULTUROWE**

**ROCZNIK
LUBUSKI**

LUBUSKIE TOWARZYSTWO NAUKOWE
WYDZIAŁ PEDAGOGIKI, PSYCHOLOGII I SOCJOLOGII
UNIwersytetu Zielonogórskiego

**ROCZNIK
LUBUSKI
Tom 45, część 1**

**NOWY WYMIAR KAPITAŁU SPOŁECZNEGO:
TWÓRCZOŚĆ, KREATYWNOŚĆ I INNOWACJE.
UWARUNKOWANIA ROZWOJOWE
I KULTUROWE**

Pod redakcją
Marzanny Farnickiej

Zielona Góra 2019

REDAKTOR NACZELNY/REDAKTOR JEZYKOWY
Ewa Narkiewicz-Niedbałec

ZASTĘPCA REDAKTORA NACZELNEGO
Mariusz Kwiatkowski

SEKRETARZ/REDAKTOR STATYSTYCZNY
Edyta Mianowska

RADA NAUKOWA
Klaus Boehnke, Mirosław Chałubiński, Leszek Gołdyka,
Bogdan Idzikowski, Zbigniew Izdebski, Krystyna Janicka,
Tomasz Jaworski, Zbigniew Kurcz, Janusz Mucha,
Kazimierz M. Słomczyński, Zdzisław Wołk,
Maria Zielińska.

RECENZENCI

Lista recenzentów dostępna na www.roczniklubuski.uz.zgora.pl/recenzenci

REDAKCJA WYDAWNICZA
Aleksandra Kurzawa

SKŁAD KOMPUTEROWY
Gracjan Głowacki

KOREKTA ARTYKUŁÓW W JEZYKU ANGIELSKIM
I TŁUMACZENIE ABSTRAKTÓW
Jolanta Osękowska-Sandecka

ISSN 0485-3083

Pierwotną wersją czasopisma jest wersja papierowa.

Rocznik Lubuski jest indeksowany w bazach:
CEJSH, ERIH PLUS, Index Copernicus International

Elektroniczna wersja: www.roczniklubuski.uz.zgora.pl

WYDANIE PUBLIKACJI SFINANSOWANE PRZEZ

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Podniesienie poziomu naukowego i poziomu umiędzynarodowienia wydawanych czasopism naukowych oraz upowszechniania informacji o wynikach badań naukowych lub prac rozwojowych – zadanie finansowane w ramach umowy 656/P-DUN/2019 ze środków Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego przeznaczonych na działalność upowszechniającą naukę

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Uniwersytet Zielonogórski
Instytut Psychologii, Instytut Pedagogiki
Wydziału Pedagogiki, Psychologii i Socjologii

© Copyright by Lubuskie Towarzystwo Naukowe
© Copyright by Wydział Pedagogiki, Psychologii i Socjologii
Uniwersytet Zielonogórski

DRUK

Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego
65-246 Zielona Góra, ul. Podgórna 50, tel./faks (68) 328 78 64

ca 26451
P-1277/4

169/2010

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
I. TWÓRCZOŚĆ I KREATYWNOŚĆ – UWARUNKOWANIA KULTUROWE	
TATIANA RONGINSKA Wielowymiarowość kreatywności w edukacji	15
EDYTA BARTKOWIAK Pedagogika twórczości w tradycji europejskiej. Ujęcie retrospektywne ..	29
JACEK GRALEWSKI Czy płęć twórcy ma znaczenie? Przekonania nauczycieli na temat charakterystyki kreatywnego chłopca oraz kreatywnej dziewczynki	49
II. KREATYWNOŚĆ I INNOWACJE W BADANIACH	
MAŁGORZATA KUŚPIT Postawa twórcza a style radzenia sobie ze stresem młodzieży uzdolnionej artystycznie	73
IRENA PUFAL-STRUZIK Kreatywność i skłonność do ryzyka u studentów – różnice płci	91
ANNA KRASNODEŃBSKA Migrantki jako kreatorki własnego życia	105
III. INNOWACJE W PRAKTYCE	
MARZANNA FARNICKA, NOEMI SERRANO DIAZ 3D printing skills as a resource for the development of creativity in middle childhood	123
MAŁGORZATA KARZEWSKA, VAIDA ŽEGUNIENĖ, LAIMA KUPRIENĖ Innovative language learning/teaching process in higher education institutions. A polish-lithuanian comparative study	135

MARIYA ALEKSEEVNA ABRAMOVA, VALERIY VASILIEVICH KRASHENINNIKOV, ROMAN VLADIMIROVICH KAMENEV The influence of high technologies on the formation of high-order consciousness	151
EWA JURCZYK-ROMANOWSKA Coding education for elderly people – the Silver Code Project	161
ANNA KORLAK-ŁUKASIEWICZ Innowacje w pracy socjalnej z osobami z niepełnosprawnością	177

IV. KU ROZWOJOWI – WYZWANIA

LIDIA KATARYŃCZUK-MANIA, MACIEJ KOŁODZIEJSKI, MIROSLAW KISIEL Kreatywność jako przedmiot badań edukacyjno-muzycznych	191
AGNIESZKA OLCZAK Rozwój kreatywności wyzwaniem XXI wieku a rzeczywistość szkoły ..	205
MARIA REGINA TEIXEIRA FERREIRA CAPELO, JOHN MIGUEL COSTA VARELA, NOEMÍ SERRANO DÍAZ, MARIA HELENA GONÇALVES JARDIM Teachers' creativity and innovation: the key to educational change ...	219
INETTA NOWOSAD Alicanto czy Simurg? O zmianie orientacji na innowacje i przywództwo w szkolnej codzienności	233

WSTĘP

We współczesnym świecie twórczość, kreatywność i innowacyjność stały się ideami nie tylko podejmowanych działań technicznych czy biznesowych. Pojęcia te wyznaczają także zadania nowoczesnej edukacji. Właśnie ukazanie nowej perspektywy dla rozwoju kreatywności i jej zastosowań w postaci innowacji jest celem prezentowanego tomu „Rocznika Lubuskiego” (tom 45 część 1/2019).

Wspólnym mianownikiem oddawanego w ręce Czytelników tomu jest refleksja nad zjawiskiem twórczości oraz jej przejawami, jakimi są kreatywność i innowacje. Wszystkie te pojęcia traktowane są w literaturze wielowymiarowo. Zarówno twórczość, jak i kreatywność opisuje się w kategoriach cechy procesów myślenia lub wybitnych zdolności (Sternberg 2006, s. 88). Edward Nęcka proponuje rozpatrywanie *kreatywności* jako *cechy osoby*, czyli wytwórcy, natomiast *twórczości* jako *cechy wytworu* (Nęcka 2005, s. 17). Howard Gardner *kreatywność* postrzega jako stawianie nowych pytań, wykraczających poza standardy (Gardner 2002, s. 12). W powyższym ujęciu różnica między tworzeniem a kreatywnością i innowacyjnością mogłaby dotyczyć rozróżnienia między kreatywnością rozumianą jako cecha osoby i jej potencjał a twórczością związaną z produktem i jego cechami. Metaanaliza przeprowadzona przez Sai Loo (2017, s. 49) doprowadziła go do zbudowania uwarunkowań kreatywności w dwu wymiarach: indywidualnym i zespołowym. Wnioski autora wskazują, że aby tworzyć nowe i innowacyjne produkty, wykonawcy wykorzystują zdolności poznawcze, osobowość, specjalistyczną wiedzę oraz specyficzne, sprzyjające warunki tkwiące w środowisku. S. Loo na podstawie metaanalizy badań w obszarze ekonomii, psychologii, socjologii i zarządzania wskazał, że do zaistnienia kreatywności konieczna jest edukacja ukierunkowana na określony proces rozwiązywania problemów, szkolenia i specyficzny, sprzyjający jej, klimat pracy (Loo 2017, s. 128). Co ciekawe, za niezbędne warunki pracy twórczej uznano: wspierające środowisko, takie jak infrastruktura informacji, komunikacja i technologie elektroniczne (ICET), szkolenia, środowisko pracy i edukacja. Podobny model uwarunkowań działań twórczych przedstawił James M. Rhodes (Rhodes 1963, s. 479). W swoim modelu zwanym „4Ps of creativity” wskazał, że kreatywność i innowacyjność powinny być traktowane jako wypadkowe interakcji między: cechami i motywami jednostki, procesami myślenia i działania,

przedmiotem (potencjalnym produktem i jego cechami) oraz zapotrzebowaniem i wsparciem tkwiącym w środowisku życia twórcy (lub twórców). W ujęciu tym przyjmuje się nielinearny kierunek analizy procesu kreatywności i jej wytworów. Każdy element modelu jest niezbywalny, niezastąpiony i ważny w każdej chwili dla powstawania efektu. Cechy indywidualne mają swoje podłoże w uwarunkowaniach genetycznych, ale ich ekspresja jest także przejawem specyficznych uwarunkowań tworzonych przez kontekst, w którym dana jednostka żyje (dotyczy to zarówno kontekstu historycznego, społecznego, jak i rodzinnego). Interakcja tych dwóch wymiarów uwarunkowań kreatywności warunkuje przebieg procesu twórczego i jego wytwór.

W niniejszym tomie, posłużono się rozróżnieniem między pojęciami: twórczość, kreatywność i innowacja zaproponowanym przez Corazza (2016, s. 265). Przyjęto, że kreatywność i innowacyjność to dwa różne procesy związane z nadrzędną kategorią, jaką jest twórczość (Carlgen, Rauth, Elmquist 2016, s. 52; Marshall 2013, s. 75). Główna różnica między tymi zjawiskami leży w ich funkcjach oraz celach. Kreatywność dotyczy uwolnienia potencjału umysłu do wyobrażenia sobie nowych pomysłów i drogi ich realizacji. Kreatywne pomysły mogą być zmaterializowane, ale mogą zaistnieć też tylko w formie eksperymentu umysłowego. Natomiast innowacja jest całkowicie mierzalna i związana jest z wprowadzaniem zmian w relatywnie stabilnych systemach. Zmiany te mogą dotyczyć stworzenia nowego produktu lub wprowadzenia korekty w czymś, co już jest. Identyfikując nierozpoznaną i niezaspokojoną potrzebę, osoba, organizacja wykorzystuje swoje kreatywne zasoby do wprowadzenia i przetestowania zmiany – innowacji. W tym celu, co podkreśla się w literaturze, nie wystarczy idea jednej osoby. Potrzebne są mechanizmy uruchamiające procesy, które umożliwią testowanie i materializowanie idei w produkt. To, co należy podkreślić, to fakt, że oba procesy mogą być wzbudzane spontanicznie, wzbudzone koniecznością, ale także mogą być zaplanowanymi działaniami, które można traktować jako technologie rozwoju kreatywności czy innowacyjności.

W 45 tomie „Rocznika Lubuskiego” zaprezentowano artykuły teoretyczne i badawcze, które ukazują wyniki poszukiwań uwarunkowań rozwoju twórczości, kreatywności i innowacji w perspektywie interdyscyplinarnej. Zamierzeniem redaktora tomu było nie tylko przybliżenie dorobku naukowego badaczy, którzy zajmują się uwarunkowaniami rozwoju tych zjawisk, ale także ukazanie znaczenia szeroko pojmowanej twórczości i jej aplikacji w życiu społecznym, rozumianej jako kapitał społeczny. Takie interpretowanie twórczości i kreatywności związane jest z kształtowaniem nie tylko klimatu, ale i systemów sprzyjających budowaniu konkurencyjności na globalnym rynku dóbr, zarówno materialnych, jak i niematerialnych. Zamysł taki zwią-

zany jest z szeroko dyskutowanym obecnie problemem barier kulturowych w wykorzystywaniu kapitału społeczeństwa (Czapiński 2011, s. 280). Zdaniem Czapińskiego bariery te związane są nie tylko z czynnikami tkwiącymi w systemach, ale i w jednostkach. Mogą nimi być: brak umiejętności współpracy czy przywództwa, przeciążenie lub brak wiedzy dotyczącej przebiegu procesu twórczego, ale także problemy w radzeniu sobie z dynamicznymi zmianami wywoływanymi pojawianiem się coraz to nowych technologii. Ponadto należy zauważyć, że szybkie zmiany technologiczne zmieniają nie tylko drastycznie warunki rozwoju człowieka, ale i warunki edukacji. (Farnicka 2017, s. 45; Plucker, Beghetto, Dow 2004, s. 90).

Przedkładany 45(1) tom „Rocznika Lubuskiego” ma charakter interdyscyplinarny i międzynarodowy, co wynika ze specyfiki właściwej podejmowanej problematyce. Znajdują się w nim teksty z obszaru językoznawstwa, kulturoznawstwa, pedagogiki, psychologii i socjologii. Autorami prezentowanych piętnastu artykułów są naukowcy, reprezentujący różne dyscypliny z zakresu nauk społecznych z 14 różnych ośrodków naukowych w Polsce i za granicą. W tomie zaprezentowano artykuły zarówno doświadczonych badaczy, którzy od wielu lat prowadzą badania w zakresie proponowanej tematyki, jak i praktyków, śmiało testujących innowacje i zastanawiających się nad tworzeniem strategii ich rozwoju.

Tom, który trzymacie Państwo w rękach, składa się z czterech części. Część pierwszą, zatytułowaną *KREATYWNOŚĆ I INNOWACJE – UWARUNKOWANIA KULTUROWE* tworzą trzy artykuły wnoszące refleksje dotyczące uwarunkowań ukrytych w historii i kulturze instytucji. Tę część otwiera artykuł Tatiany Ronginskiej ukazujący rozważania nad wielowymiarowością pojęcia twórczości i kreatywności (*Wielowymiarowość kreatywności w edukacji*). Artykuł Edyty Bartkowiak, pod tytułem *Pedagogika twórczości w tradycji europejskiej. Ujęcie retrospektywne*, śledzi proces kształtowania się twórczej edukacji. Natomiast w artykule Jacka Gralewskiego pod tytułem *Czy płeć ma znaczenie dla rozumienia kreatywności: przekonania nauczycieli na temat charakterystyki kreatywnego chłopca i kreatywnej dziewczynki* dotknięto kwestii kulturowych oczekiwań wobec twórcy związanych z jego płcią.

Druga część tomu, zatytułowana *KREATYWNOŚĆ I INNOWACJE W BADANIACH* zawiera artykuły, w których wyeksponowano aspekt indywidualny kształtowania się i rozwoju twórczości. Kreatywność traktowana jest jako cecha myślenia, osobowości, zdolność specjalna lub postawa. Znajdują się tu artykuły dotyczące uzdolnień muzycznych, ale i zdolności do adaptacji i twórczego przekształcania rzeczywistości, zarówno w aspekcie mentalnym, jak i fizycznym. W pierwszym artykule w tej części Małorzata

Kuśpit wskazuje na różne style radzenia sobie ze stresem młodzieży uzdolnionej artystycznie (*Postawa twórcza a style radzenia sobie ze stresem młodzieży uzdolnionej artystycznie*). Natomiast Irena Pufał-Struzik unaczynia różnice związane z kreatywnością i skłonnością do ryzyka a płcią studentów (*Kreatywność i skłonność do ryzyka u studentów – różnice płci*). Część tę zamyka artykuł Anny Krasnodębskiej, który z teoretyczno-metodologicznego punktu widzenia można uznać za nowatorski. Autorka poddaje analizie proces migracji jako działanie, którego efektem są zmiany w życiu jednostek. Takie ujęcie procesu migracji jest samo w sobie kreatywne i innowacyjne (*Migrancki jako kreatorki własnego życia*).

Część trzecia *INNOWACJE W PRAKTYCE*, zawiera teksty związane zarówno z rozwojem specyficznych umiejętności, jak i wykorzystywaniem nowych technologii (produktów innowacyjnych) w procesie uczenia się i nauczania. Część ta składa się z pięciu artykułów. Głównie są to doniesienia z badań nad wykorzystywaniem innowacji w procesie edukacji oraz sposobu wykorzystywania dostępnej wiedzy dla rozwoju kreatywności jako cechy i umiejętności oraz innowacyjności jako umiejętności wytwarzania nowych rzeczy. Pierwszy artykuł Marzanny Farnickiej, Noemi Serrano Diaz pod tytułem *3D Printing Skills as a Resource for the Development of Creativity*, jest prezentacją założeń i wdrożeń związanych z realizacją projektu Erasmus KA2+ pod tytułem *Dream Makers*. Natomiast w artykule drugim Małgorzata Karczewska, Laima Kupriene i Vaida Žegunienė (*Innovative language learning/teaching process in Higher Education Institutions. A Lithuanian-Polish comparative study*) prezentują wyniki kompleksowych badań porównawczych z zastosowaniem różnorodnych standaryzowanych narzędzi badawczych, w tym także swojego autorstwa, dotyczących wykorzystywania i skuteczności wykorzystywanych innowacji w nauce języków obcych na wyższych uczelniach w Polsce i na Litwie. W tekście Marii Abramovej, Valeriyego Krasheninnkova i Romana Rameneva ukazano zmiany, jakie ma wykorzystywanie nowoczesnej technologii na rozwój poznawczy studentów (*The High Technologies influence to the formation of high – order consciousness*). Czwarty artykuł Ewy Jurczyk-Romanowskiej, zatytułowany *Elderly Education in Coding – Assumptions of Silver Code Project*, wskazuje uwarunkowania społeczne i indywidualne w zakresie umiejętności kodowania osób po 65 roku życia. Część tę zamyka artykuł Anny Korlak-Łukasiewicz artykuł pod tytułem *Innowacje w pracy socjalnej z osobami z niepełnosprawnością*, który prezentuje aktualne modele wprowadzania innowacji do pracy z osobami z niepełnosprawnością w placówkach służb społecznych.

Tom zamyka część czwarta zatytułowana *KU ROZWOJOWI – WYZWANIA*. W tej części znajdują się artykuły, ilustrujące z jednej strony wyzwania, które stawia podjęcie celu, jakim jest rozwój kapitału społecznego w wymiarze twórczości i innowacyjności, a z drugiej poruszają dylematy natury aksjologicznej i stawiają pytania o dalszy kierunek i tempo zachodzących transformacji w rozumieniu twórczości człowieka, zwłaszcza w jej przejawach pod postacią kreatywności i innowacyjności.

Część tę rozpoczyna artykuł Lidii Kataryńczuk-Manii, Mirosława Kisiela oraz Macieja Kołodziejskiego pod tytułem *Kreatywność jako przedmiot badań edukacyjno-muzycznych*. Natomiast artykuły Agnieszki Olczak (*Rozwój kreatywności wyzwaniem XXI wieku a rzeczywistość szkoły*) oraz Reginy Capelo, Miguela Vareli, Noemi Serrano Diaz i Marii Heleny Jardim (*Teacher creativity and innovation: the key to educational change*) wskazują wyzwania, z którymi muszą zmierzyć się systemy edukacyjne, jeśli mają stanowić dobre środowisko rozwoju twórczości i jej przejawów. Natomiast artykuł Inetty Nowosad (*Alicanto czy Simurg? O zmianie orientacji na innowacje i przywództwo w szkolnej codzienności*) dotyka problemu zmiany sposobu kształtowania nie tylko instytucji, ale i potencjału jednostek w perspektywie rozwoju innowacji.

Mam nadzieję, że Czytelnik w prezentowanym „Roczniku Lubuskim” znajdzie potencjał jaki niesie refleksja nad szeroko pojętą twórczością i warunkami ją kształtującymi.

Marzanna Farnicka

Literatura

- CARLGREN L., RAUTH I., ELMQUIST M. (2016), Framing Design Thinking: The Concept in Idea and Enactment, „Creativity and Innovation Canagement”, t. 25, nr 1, s. 38-57, DOI: 10.1111/caim.12153.
- CORAZZA G. E. (2016), Potential Originality and Effectiveness: The Dynamic Definition of Creativity, „Creativity Research Journal”, t. 28, nr 3, s. 258-267, DOI: 10.1080/10400419.2016.1195627.
- CZAPIŃSKI J. (2011), Miękkie kapitały a dobrobyt materialny – wyzwania dla Polski, [w:] W kręgu psychologii społecznej, red. J. Czarnota-Bojarska, I. Zinserling, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, s. 253-285.

- FARNICKA M. (2017), The Impact of Cyber – Activity on Human Development, „Humanities and Social Sciences Letters”, t. 5, nr 2, s. 43-53.
- GARDNER H. (2002), Inteligencje wielorakie. Teoria w praktyce, Media Rodzina, Poznań.
- LOO S. (2017), Creative Working in the Knowledge Economy, Routledge Ltd., Abingdon, Oxfordshire, <https://www.routledge.com/Creative-Working-in-the-Knowledge-Economy/Loo/p/book/9781138211391> [data dostępu: 13.03.2019].
- MARSHALL D. (2013), There's A Critical Difference Between Creativity and Innovation, „Business Insider”, <http://www.businessinsider.com/difference-between-creativity-and-innovation-2013-4?IR=T> [data dostępu: 10.03.2019].
- NECKA E. (2005), Psychologia twórczości, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- PLUCKER J., BEGHETTO R. A., DOW G. T. (2004), Why Isn't Creativity More Important to Educational Psychologists? Potentials, Pitfalls, and Future Directions in Creativity Research, „Educational Psychologist”, t. 39, nr 2, s. 83-96, DOI: 10.1207/s15326985ep3902_1.
- STERNBERG R. (2006), The Nature of Creativity, Creativity, „Research Journal”, t. 18, nr 1, s. 87-98, DOI: 10.1207/s15326934crj1801_10.
- RHODES J. M. (1963), Creativity resides in mental concept. „The Educational Forum”, t. 27, nr 4, s. 477-4.